

Forfatter: Heiberg, Johan Ludvig

Titel: Nye digte - 1841

Citation: Heiberg, Johan Ludvig: "Nye digte - 1841", i Heiberg, Johan Ludvig: *Nye digte - 1841*, udg. af Klaus P. Mortensen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, cop. 1990, s. 139. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibergjl05val-shoot-idm140194650195984/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Nye digte - 1841

Efterskrift

Baggrunden

Kammerjunker og gadedreng

Da digteren, naturforskeren og alvorsmanden Carsten Hauch i 1821-22 besøgte Paris, traf han blandt andre sin ét år yngre landsmand, Johan Ludvig Heiberg, som siden maj 1819 havde opholdt sig hos sin landsforviste far P.A. Heiberg for at lære ham og den store verden at kende. I et brev til Adam Oehlenschläger fra den 15. marts 1822 gav Hauch »den unge Heiberg« dette skudsmål: »han har Talent og Phantasie, men han bliver aldrig andet end en zürlig Selskabsdukke, for mig yderst uelskværdig, eftersom han ikke et Øieblik kan kraftig og ærlig nærme sig nogen. Han er steds høflig, aldrig varm ☺: at sige i Livet, en Blanding af en Kammerjunker og en poetisk Gadedreng« (Morten Borup: *J.L. Heiberg*, 1947, I s. 223 f.).

Den 3. juni rundede Hauch generøst portrættet af: »Heiberg maa nu være kommen til Kiøbenhavn. Man siger han skal ansættes i Kiel, det glæder mig for ham, men man skulde tillige sørge for en Formyndere for ham, thi det mildeste man kan sige om ham, det er at han med alle sine Talenter er et Barn, der aldeles mangler Kraft til at styre sig selv trods sine 30 Aar« (smst. s. 224).

Ikke desto mindre blev denne tilsyneladende evige yngling i løbet af ganske få år en litterær stormagt i datidens København. Til at begynde med var der nu ikke meget, der pegede i den retning, for Hauchs ikke helt venlige, men i alt væsentligt korrekte signalement blev bekræftet af Heibergs karriere som dansk lektor i Kiel fra 1822-25. Han passede ikke jobbet og jobbet passede ikke ham. Alligevel blev det den ydre anledning til det afgørende omslag i hans tilværelse. For i sommeren 1824 stiftede han bekendtskab med både den tyske filosof Friedrich Hegel (1770-1831) og hans filosofi i forbindelse med et ophold i Berlin. I sine *Autobiographiske Fragmenter* fra 1839 skildrer Heiberg selv følgevirkningerne, som først meldte sig på hjemreisen:

»Da jeg nu paa Hjemreisen slog mig til Ro i Hamborg, hvor jeg

forblev sex Uger, inden jeg vendte tilbage til Kiel, og i denne Tid bestandig grublede over det, som endnu var mig dunkelt, traf det sig en Dag, at jeg, siddende paa mit Værelse i »König von England«, med Hegel paa mit Bord og Hegel i mine Tanker, og paa samme Tid lyttende til de skønne Psalmer, som næsten uophørlig lyde fra Petri Kirkes Sangværk, pludselig, paa en Maade, som jeg aldrig før eller siden har oplevet, blev greben af et momentant indre Syn, ligesom et Lynglimt, der med Eet oplyste den hele Region for mig, og vakte i mig den mig hidtil skjulte Central-Tanke.*

Selv om denne omvendeshistorie unægteligt har sine historiske forbilleder hos blandt andet en Paulus og en Augustin, så er der dog det sande ved den storslåede selvscenearrangement, at Hegel og hans superintellektuelle tanke-system faktisk blev det jernkorset, som den højtbegavede, men flyvske Heiberg behøvede for at få hold på sig selv og lægge en retning ind i sin karriere.

Allerede i december 1824 forsøgte han at markere sig selv og sin nyfundne hegelianisme offentligt ved at blande sig i den såkaldte Howitz-fejde om viljens frihed, som netop da optog sindene i København. Men hans skrift *Om den menneskelige Frihed* fik ikke nævneværdig betydning for debatten mellem på den ene side lægen F.G. Howitz og på den anden side filosofen F.C. Sibbern, juristen A.S. Ørsted, teologen J.P. Mynster og kritikeren P. Hjort. Skriftets slet skjulte pointe var den, at Heiberg, som den der suverænt kunne påvise, hvor og hvorfor debattørerne talte forbi hinanden, selv befandt sig et trin højere oppe. I den forstand var den umiddelbare følge af mødet med Hegel ikke så meget filosofisk som mentalhygiejnisk. Heiberg fik tillid til sig selv og sine evner. I den nyomvendtes begejstring for Hegels på en gang logisk fæste og dog dynamiske tanke-system kunne de hidtil adskilte sider af hans væsen finde sammen i en slags samarbejde: den aristokratisk-intellektuelle kammerjunker og den holdningsløse og spottelystne gadedreng. Og skønt det barnlige overlevede i Heibergs grænseløse tillid til den logisk-abstrakte tænkningens muligheder, så var det dog blevet sat ganske effektivt under administration.

* Hvor intet andet er nævnt, henviser romertal til det pågældende bind i Johan Ludvig Heibergs *Prosaiske Skrifter*, 1861, her XI s. 500.

Taktikeren

Da Heiberg i sommeren 1825 tilbragte ferien i København, var han fast besluttet på ikke at vende tilbage til åndsfortærelsen i Kiel, selv om han derved sveg alle sine embedsforpligtelser og risikerede at falde i unåde. I stedet satte han sig til at skrive en vaudeville til Det kongelige Theater.

Det kunne ligne den rene virkelighedsflugt. Men skriveriet var faktisk udtryk for en velovervejede satsning i en uholdbar og presset situation. Heiberg gik ud fra den ubestridelige kendsgerning, at Det kongelige Theater var tidens største og mest magtfulde kulturinstitution. Kunne man gøre sig gældende her, var man godt hjulpen. Heiberg havde da også allerede før Paris-opholdet forsøgt sig som dramatiker uden det store held, sidst med *Julespøg* og *Nytaarsløjer* i 1817. Men da han i maj 1825 erfarede, hvor stor lykke den tyske sangerinde Emilie Pohlmann gjorde hos københavnerne med syngespillet *Die Wiener in Berlin*, besluttede han sig til at udnytte sit intime kendskab til det lette parisiske syngespil og skabe et dansk modstykke, tilpasset det hjemlige publikums smag.

Heibergs satsning lykkedes over al forventning. Da vaudevillen *Kong Salomon og Jørgen Hattemager* i 1825 gik over scenen, blev det en overvældende publikumssucces, som Heiberg skyndsomst fulgte op med *Den 28. Januar*, *Aprilsnarrene* og *Recensenten og Dyret* i henholdsvis februar, april og oktober 1826. Men så havde han tilsyneladende også tømt åren for guld. Fra første færd havde der rejst sig kritiske røster mod det nye heibergske lystspil – den gamle digter og kritiker, professor Rahbek, havde ligefrem kaldt det »Fjællebodsløjer« – og nu faldt også publikum fra. Imidlertid viste Heiberg sig endnu en gang som en formidabel taktiker. Omgående trak han sine vaudeviller tilbage fra scenen og satte sig til at udarbejde et forsvarsskrift: *Om Vaudevillen som dramatisk Kunst, og om dens Betydning paa den danske Skueplads*, der blev udsendt i december samme år.

Dette dygtige defensorat er bygget op omkring den påstand, at der ikke findes nogen genre, der i sig selv er smagsfordærvende, umoralsk, plat, som nogle af anklagerne mod vaudevillen lød. »Ethvert Arbejde, som svarer til Fordringerne af den Digtart, hvorunder det henhører, er godt« (VI s. 58). Et givet kunstværks kvalitet kan alene bestemmes ud fra dets overensstemmelse med genrekrav. I disse